

פרוטוקול מס' 79

מישיבת ועדת העבודה שהתקיימה ביום ד' י"ד בחשוון תשל"ה - 30 באוקטובר 1974
בשעה 8:30

נ כ ח ו :

חברי הוועדה:

ש. ארבל-אלמוזלינו - יו"ר
א. אבטבי
י. ז'א. אמיר
ס. גז
פ. גרופר
ל. דיצימן
י. דדניצקי (יו"ר)
ס. ורטמן
ה. זיידל
ס. כהן
א. ליין
א. מויאל
ע. פיינרמן

מוזמנים:

מר ח. סמית
מר ש. רותם
מר ס. קניג
מר י. שחם
מר ר. דור
מר ש. שפירא
מר חבושי

- סמנכ"ל משרד הפנים
- הממונה על מחוז הצפון
- סמנכ"ל משרד השיכון
- עוזר לשר המסחר והתעשייה
- מינהל מקרקעי ישראל
- משרד העבודה

מזכיר הוועדה:

י. שומרון

רשמה:

ס. הלנברג

סדר-היום:

אכלוס הגליל ופיתוחו - הצעות לסדר-היום
של חברי הכנסת א. ליין וא. גיבלבר.

אכלוס הגליל ופיתוחו - הצעות לסדר-היום של חברי-הכנסת א. גיבלבר וא. לין

אני מתכננת לתת את הישיבה ומקדמת בברכה האורחים שהוזמנו

היור"ש. ארבלי-אלמוזלינו:

להשתתף בה.

את הדיון בהצעות לסדר-היום בדבר אכלוס הגליל ופיתוחו פתחנו, בסיום המושב הקודם, בסקירה של שר-השיכון. היום נשמע את דבריו של נציג משרד הפנים, ודבריו של מר חנוך סמית.

מר רותם:

בעיית הגליל היא פרובלמטית בעיקר בגלל המצב הבטחוני. במשך השנים פעלו מוסדות המדינה, כולל התכנון והשירותים של הרשויות המקומיות, שהם במסגרת משרד הפנים, בהעדפה נמוכה, שלא היה בה כדי למשוך אנשים לגליל. יתר על כן, התחלופה בישובי הגליל היתה גדולה מאד. אנחנו מקווים שהשירותים הניתנים כיום ברשויות המקומיות הם ברמה שאין בה עילה לעזיבה.

לאחרונה עברה לגור בחצור קבוצה

של חסידי גור מבני-ברק.

בהתאם לתכנית פיזור האוכלוסיה של משרד הפנים ניתנת כיום עדיפות גבוהה לישובי הצפון, אלא שהגורמים הנוגעים בדבר צריכים לדאוג להעביר לשם קבוצות הומוגניות של עולים, כדי לשנות את הרכב האוכלוסיה, להעלות את רמתה, ולהגדיל את התעסוקה.

מר ח. סמית:

מאז שנת 1955 יורד בהתמדה אחוז היהודים בגליל, לדוגמה: בשנת

1955 אכלס הגליל 11% של יהודי הארץ, וכיום - 9.6%.

נעשה השוואה בין המצב בעיירות הפיתוח בצפון, שמספרן הוא 14, לבין זה שבעיירות הפיתוח בדרום, שמספרן הוא 15. בשנת 1955 היו בעיירות הפיתוח בצפון 86,000, וברום - 48,000. בזמן המפקד היה מספר היהודים זהה בשני החלקים האלה - 122,000. מספר היהודים בשנת 1973 בישובי הצפון הגיע ל-192,000, ובישובי הדרום - 311,000. זאת אומרת, קצב הגידול של העיירות בדרום היה מהיר יותר מזה של העיירות בצפון. משנת 1965 ואילך לא גדלה האוכלוסיה בצפון אלא במסדי הגידול הטבעי. ניתן לומר שהחל משנת 1955, אחרי סיום מבצע העליה הגדולה מארצות האיסלם, לא גדלה האוכלוסיה היהודית בגליל אלא בשיעור של הגידול הטבעי.

בעשור האחרון, משנת 1961 עד שנת 1972, הגיעו לצפון 30,000 נפש, ולדרום - 120,000, דהיינו יחס של ארבעה לאחד נטו. במשך חמש השנים האחרונות נשלחו לצפון 40% מהעולים שנשלחו לעיירות הפיתוח, אלא שבמשך השנים האלו היתה הגידה פנימית של כ-3,000 נפש, שגרמה לקיזוז מספר העולים שנשלחו לאלה שעזבו.

בין השנים 1965 ו-1973 לא גדלו הערים בצפון פרט לכרמיאל, שנוסדה באותה תקופה ומספר תושביה הגיע ל-5,000. גידול קטן היה גם בנהריה, בצד-עלית ומגדל-העמק. בכל עשרה הישובים האחרים לא חל כל גידול מעל לגידול הטבעי. יתר-על-כן, בישובים אלה חלה אפילו נסיגה והגידול בהן קטן מהגידול הטבעי במקום. אם לפרט: עכו, עפולה וצפת חל גידול קטן מעל לגידול הטבעי, ואילו ששה הישובים - קרית-שמונה, בית-שאן, חצור, מעלות, שלומי ויקנעם - לא נוספה בהם אוכלוסיה.

לעומת זאת יש בדרום ארבעה - חמישה ישובים שהגידול בהן מרשים, כגון: באר-שבע, אשדוד, ערד, אשקלון.

בשנת 1948, אחרי מלחמת השחרור, היו היהודים בגליל 37% ובשנת 1955 - 55%. בשנת 1965 היה האחוז 68% ומאז חלה ירידה יחסית עד למה שהיה בשנת 1955, דהיינו 55%.

מאז שנת 1965 ניתנה התוספת על-ידי שתי נפות - נפת יזרעאל תודות לגידול במגדל-העמק, ונפת עכו - תודות לנהריה וכרמיאל.

יתר-על-כן, הישוב היהודי בגליל מתרכז בעיקר ברצועת החוף - מעכו צפונה. בצד המזרחי של נפת עכו והצד המערבי של נפת צפת מרוכזים קרוב ל-120,000 ערבים ויש שם רק שני ישובים יהודיים - מעלות וכרמיאל. נמצא שמפת הריכוז נשארה כמעט ללא שינוי מאז 1948, וזאת צריך להביא בחשבון בקביעת המדיניות כי תיאורטית אפשר להכפיל את האוכלוסיה הקיימת וצריך גם לשנות את המפה.

דמת השירותים הניתנים על-ידי הממשלה לישובי הדרום ולישובי הצפון היא שווה, והתעשייה במקומות אלה איננה דורשת בעלי מקצוע ברמה גבוהה, פרט למגדל-העמק, נצרת-עלית וכרמיאל. מכאן מתברר שמקום שיש בו תעסוקה ברמה גבוהה - הוא גם מושך אנשים להשתקע בו. מעט אמנליים, המהנדסים, הטכנאים וההנדסאים הנחוצים לישובים האחרים באים מחוצה להם ואינם גרים במקום עבודתם.

ישובים בדרום כגון: באר-שבע, אשדוד, ערד, מתפתחים בקצב מהיר תודות למפעלי תעשייה שיש בהם והרכב האוכלוסיה. בבאר-שבע מושכת האוניברסיטה, באשדוד - הנמל, בערד - הרכב האוכלוסיה שהם בעיקר צברים.

ההתפתחות בדרום באה גם בגלל שטחים ריקים שהממשלה יכולה לתכנן תכניות לגביהם, בשעה שבצפון יש הגבלות גיאוגרפיות, טופוגרפיות ובטחוניות.

מר ט. קניג:
אני סבור שהעזיבה בצפון היא תוצאה של סיבות כלכליות ואין היא נובעת מסיבות בטחוניות.

מר ח. סמית: נכון.

הרכב האוכלוסיה בצפון - קיבוצים וישובים ותיקים לצד ישובים חדשים - גרמו לכך שהותיקים מעסיקים את החדשים. מצב זה איננו קיים בדרום - שם האוכלוסיה כולה חדשה יחסית. קרוב ל-90% של אוכלוסיה הישובים החדשים בצפון הם יוצאי ארצות האיסלם, בשעה שבישובי הדרום הם מהווים אחוז נמוך יותר.

מר י. שחם:
לפני ימים אחדים העברתי ליושבת-ראש הוועדה חוברת על עיירות הפיתוח מכל אספקט אפשרי, וחברי הכנסת יוכלו לשאוב משם נתונים בסיסיים הנוגעים לאוכלוסיה, לבנייה, לחינוך, ולשירותי רווחה וסעד.

דו"ש-השיכון הניח השבוע על שולחן הממשלה
תכנית פיתוח שכונותה לתכנן ולבנות למעלה מ-300,000 יחידות דיור, ובמרכזה עומד הגליל. כאן רצוני לציין כי הקרקע העומדת לרשותנו בגליל מספיקה רק לשליש מן הצרכים כפי שאנחנו רוצים לראות אותם.

ל. דיציאן:
האם מדובר רק על ישובים קיימים או גם על ישובים חדשים.

מר י. שחם:
התכנית איננה מתייחסת להקמת ישובים חדשים.

אם מדובר על 38,000 יחידות דיור שבכוונתנו לבנות בדרום - שם יש לרשותנו קרקע לבניית 37,000 יחידות ללא הפקעה וללא שינוי יעוד בשעה שלבניית 74,000 יחידות דיור בגליל ובגליל המערבי - הקרקע הזמינה העומדת לרשותנו היא ל-26,000 יחידות בלבד.

נוסף לבניית הענק המתבצעת השנה בקרית-שמונה, שהיא פי חמישה לעומת השנים הקודמות, יש בדעתנו לבנות עוד 4,000 יחידות דיור, בחזור - 2,000, בצפת - 11,000 - שם יהיה צורך להפקיע 4,000 דונם להבטיח המשך גידולה של כרמיאל, ועל-מנת לבנות בה בשנים הקרובות 7,000 יחידות דיור עלינו להפקיע 3,000 דונם.

א. ליון: כמה זמן נמשך שינוי יעוד והפקעה?

מר י. שחם:

הכנסת צריכה לחוקק חוקים משלימים,
ואז אפשר יהיה לעשות זאת בזמן קצר.

כדי לבנות 11,000 יחידות דיור בנצרת
צריך לפתור בעיית קרקע ל-9,000 יחידות. לבניית 4,500 יחידות במגדל-העמק
יש צורך בביצוע פעולות מסויימות לגבי 3,500 יחידות. המצב טוב יותר
בטבריה, שם מדובר על בניית 4,000 יחידות דיור. בבית-שאן יש צורך
בפינויים לבניית 500 יחידות, ובעפולה יש קרקע ל-2,500 יחידות מתוך
5,000. גם במעלות, שם יש כוונה לבנות 4,500 יחידות, יש כרגע קרקע
פנויה ללא יותר מ-2,000 יחידות. המצב טוב יותר בשלומי, שם נבנה
2,500 יחידות דיור. בנהריה יש צורך בשינוי יעוד להקמת 3,000 יחידות.
בעכו אין לנו קרקע לבנייה, ואנחנו מבקשים לבנות שם 6,500 יחידות.

אני מניח ששר השיכון יסכים שהחוברת
"תכנית פיתוח השיכון - 1979/80 - 1975" תונח על שולחן הוועדה.

בעיית הגליל איננה רק בעיה של
בנייה. אם לא יחול שינוי משמעותי בשני תחומים הבנייה לבדה תיצור
עיירות דפאים והמצב יהיה גרוע יותר. קודם כל צריך שיהיה שינוי
משמעותי במדיניות הקליטה. כאלו אמנם מדברים בלשון אחת, אבל כאשר
הדברים מגיעים להכנת תכניות לקליטה הרי הודי-כוחים בין המשרדים הממשלתיים
השונים יש בהם פער תהומי. יש צורך בשינוי משמעותי במדיניות הכוונתם
של העולים. קרית-שמונה, עד שהגיעה לאוכלוסיה של היום תושביה נתחלפו
שמונה פעמים, תושבי דימונה התחלפו ארבע פעמים. הבדיקה בציציותיהם של
העולים פוגעת בישובים.

בתקופה הקרובה יעמדו במרכז תכניות

השיכון שני יעדים: עולים וזוגות צעירים. יש צורך בסיוע מסיבי
של אנשי ציבור וראשי מועצות מקומיות שיסבירו לצעירים שאין אפשרות
להציע להם דיור כגוש דן, אבל לעומת זאת אפשר להבטיח להם דיור בשורה
ארוכה של עיירות פיתוח בגליל ובנגב. אין להטיל זאת על משרד ציבורי
אחד בלבד, אלא צריכה להיות אגודה ציבורית שתאמר שהגליל והנגב אינם
סיביר. העניין הוא כבר ורציני ואם יש סיכוי לשנות את מאזן האוכלוסיה
בגליל הרי זה הסיכוי. אם לא תהיה פעולה סכנונת לאכלוס הגליל הרי תוך
חמש - שש שנים נהיה מיעוט באיזור זה.

התכנית של משרד השיכון איננה מתעלמת
מצרכי האוכלוסיה הערבית בגליל. אנחנו רואים לנגד עינינו הקמתה של עיירת
פיתוח ערבית בכפר מנר, מזרחית לעכו.

המטרה של כפר מנר היא לעודד שיכונים
של זוגות צעירים ערביים.

א. ליון:

מר י. שחם:

יש עודף של אוכלוסיה בכפרים הערביים,
וצפיפות הולכת וגדלה בתוך לבה של עכו.
אנחנו מתכוונים גם לבנות 2,000 יחידות דיור בנצרת וברור לנו שנצטרך
להכליל בזה המשך פיתוחה של שפרעם.

מר מ. קניג:

אנחנו נמצאים כיום במצב שהגליל המערבי,
דהיינו נפת עכו, היהודים בו מהווים
37% - 36%. בנפות אחדות אין רוב ערבי אבל במחוז כולו אנחנו מהווים
לא יותר מ-52%. מספר זה נכון לחודש ינואר, ואם יתקיים היום מפקד נדמה
לי שכבר ירדנו באחוז אחד. יש חשש שבסוף שנות השבעים תשתווה האוכלוסיה
היהודית והאוכלוסיה הערבית במקום כאשר - וזו הבעיה המטרידה אותנו ביותר -
הכפר הערבי חולל להיות כפר והופך להיות עיירה על כל המתלווה לכך, וראש
המשפחה, אפילו הוא עובד במרחק מביתו, איננו עוזב את המקום אלא בא הביתה
פעם בשבוע. ובעיה נוספת; שאנחנו מנסים להתמודד אתה, ולא בהצלחה - התנחלות
של שבטים שלמים על אדמות המדינה והקמת בתים עליהן. למעשה קיימות כיום
עיירות שלא היו מתוכננות ושנחנו חייבים לתת להן ליגליזציה.

נדמה לי שבעיות אכלוס הגליל על-ידי
יהודים נובעות מן העובדה שמחוז הצפון הוא האיזור היחיד המשופע בשמורות
נוף וטבע, המקום היחיד שעדיין לא קלקלו אותו מבחינה אקולוגית. עובדה
זו מעמידה אותנו בפני הקונפליקט מה עדיף על מה, וכיצד למצוא את הפתרון.

מר מ. קניג:

אוכלוסיה יהודית הולכת כיום רק למקומות שיש בהם תעשייה גדולה, ואם לא נמצא דרך לתמריצים שימשכו תושבים מאיזורי המרכז לאיזורי הגליל - אני חושש שמקליטת עליה בלבד באיזור הצפון לא ניושע.

כאמור, בסוף שנות השבעים, בערך ב-1979, יהיה אחוז היהודים בגליל שווה לזה של הערבים, והחל משנת 1980 - אם קצב הגידול יהיה זהה לזה של היום - אוכלוסיית המיעוטים תלך ותגדל ובשנת 1990 נהווה לא יותר מ-42% - 40%. כדי להתגבר על כך צריכה האוכלוסיה להגיע למיליון ו-200,000 נפש, עד שנת 2000, לעומת 550,000 נפש כיום, ואז נצליח לשמור על רמה שתנוע בין 54% - 50%.

מכיוון שיצאנו מנקודות מוצא, שאם לא נביא לפיתוח תעשייתי מואץ לא תגיע למקום אוכלוסיה יהודית, הועלה רעיון להקים איזורי תעשייה בין עירוניים על דרכים וצמתים בין ישובים שונים, שבהם ניתן יהיה לטפל טיפול יעיל במטרדים, ושטווח הנסיעה ממקומות ישוב לאיזורים אלה לא יעלה על חצי-שעה.

עד כה אתרנו איזור תעשייה לנצרת,, נצרת-עלית ומגדל-העמק. איזור תעשייה נוסף אותר בשביל עפולה, והוא יענה גם לעודפי ידים עובדות של טבריה. גם בכביש טבריה-נצרת אותר איזור תעשייה, וכן אותר איזור תעשייה לשפרעם. יש איזור תעשייה לקרית-שמונה ולאוכלוסיה הערבית.

אנחנו סבורים שעוד שנות האלפיים האוכלוסיה בנצרת עלית צריכה להגיע ל-100,000 נפש, במגדל-העמק - 50,000, בעפולה - 50,000, בעכו - 80,000, בנהריה - 60,000, בכרמיאל - 60,000, בצפת - 100,000, בקרית-שמונה - 50,000, טבריה - 70,000, בית-שאן - 35,000, יקנעם עלית - 20,000, בשלומי - ל-10,000, במעלות - 35,000, חצור - 20,000, ובמושבות הקטנות כגון: דמת-ישי, יסוד המעלה, מנחמיה, כפר תבור ויבניאל - ל-35,000 נפש.

מר ח. סמית: כמה יהודים?

מר מ. קניג: 700,000.

א. מויאל:

קראתי מחקר של משרד הפנים שנאמר בו, כי ישוב המונה פחות מ-25,000 נפש אין לו קיום. כיצד אם כן אתם מתכננים ישוב של 10,000 נפש?

מר ח. סמית:

אם הסביבה תתפתח הוא ישתלב בתוכה.

מר מ. קניג:

תכנון זה איננו זהה לחלוקת האוכלוסיה לפי חמישה מיליון, שאנחנו חושבים שהיא לא טובה בשביל סחוז הצפון.

א. אנטבי:

האם מתוכננים גם ישובים חדשים?

מר מ. קניג:

הבעיה היא קרקע ולא ישובים. אוכלוסיה בישוב חקלאי איננה מהווה תשובה לבעיות העומדות בפנינו. אם אנחנו מחפשים חקלאים. פתרון למשוך אנשים - התשובה איננה ישובים חקלאים.

י. דרניצקי (יודין):

האם התכנון הדמוגרפי צועד עם התכנון הכלכלי?

מר ד. דוד:

התכנית היזאת היא מסגרת הבעשית בייעוץ אתנו. משרד מסחר ותעשייה צריך לתת את התוכן, בתאום עם משרד הפנים.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:

אנחנו עוד נשמע פרטים על מה שיהיה באיזורי התעשייה.

י. דרניצקי (יודין):

שאלתי היא, האם ברגע שמעלים על המפה איזורי תעשייה ידוע איזו תעשייה מתוכננת שם.

סר. ס. קניג:

כל כתם תעשייתי במספר תואם עם מספר מסחר ותעשייה ועם הסוכנות היהודית באיזור, כי גם את המחשבות שלהם בנושא הקליטה היינו מעוניינים לשמוע.

ל. דיציאן:

מה נעשה על-ידי משרד הפנים כדי למנוע גניבת קרקעות המדינה על-ידי בדרוים וכפריים ערביים.

א. לין:

אני סבור שזו שאלה שמר קניג צריך לשאול אותנו. ארגונים וחוגים פוליטיים ספוגתיים וציבוריים, סתוך שיקולים רחוקים מלהיות לטובת המדינה, מפריעים למר קניג למנוע את ההדרדרות הזאת.

סר. ס. קניג:

נדמה לי שאני האיש המושמץ ביותר במדינה בנושא זה, ויש להצטרף שהשאלה הזאת סופנית אלי. אני חושב שעליכם לדעת מה הן חובותיו של חבר-כנסת ולא רק מה הן זכויותיו.

כאשר אדמה מעובדת עיבוד חקלאי - זה ענין של מקרקעי ישראל. ידוע לי שהמינהל מנהל מערכת קשה ומסועפת של סילוק יד נגד אנשים שונים ורבים, אלא שמערכת השיפוט היא כזו שהדברים אינם נחתכים ואפילו כשיש פסק-דין אפשר לעשות משהו.

סר. ש. שפירא:

אני מקווה שבישיבה הבאה נוכל למסור פרטים בנושא זה.

ע. פיינרמן:

האם חסרה חקיקה?

סר. ס. קניג:

אני חושב שכן.

כיום אין במחוז הצפון מבנה לא-חוקי שאין לנו עליו רישום. צווי הריסה לא תמיד מאפשרים ביצוע מפני שלנפגע יש תמיד אפשרות להוציא צו עיכוב, ולנו נגרמות הוצאות רבות.

סר. חבושי:

לכמה בתים שנבנו בעשור האחרון נתתם ליגליזציה? יש מי שמדבר על 24,000 בתים שנבנו ללא רשיונות.

סר. ס. קניג:

האינפורמציה הזאת חסרת שחר.

ע. פיינרמן:

כמה צווי הריסה עומדים ללא ביצוע?

סר. ס. קניג:

יש בידינו החודש 18 לביצוע. השבוע עמדנו לבצע שתי הריסות, אלא שהמשרה טוענת, ובצדק, שעכשיו אין לה הכוח לכך. ביצוע צו הריסה דורש גיוס של עשרות שוטרים.

ח. שמעוני:

כירושלים מבצעים הריסה תוך יומיים.

סר. ס. קניג:

צריך להרחיב את סמכויות הוועדה המחוזית. יש צורך שייקבע שופט מיוחד לנושא זה, כשם שיש שופט תעבורה ושופט לעבריינים צעירים, כי מדובר בנגע שאיננו פחות חמור מתאונות דרכים. לפקחי הבנייה צריכים להיות סמכויות של שוטרים.

י. דרניצקי (יוריו):

האם יש תכנית חירובית לשיכון האוכלוסיה הערבית הקיימת והמתרבה?

סר. ס. קניג:

אין כפר ערבי שיש לו בעיה של קרקעות. הבעיה היא שבמקום שהם רוצים לבנות - הקרקע איננה שלהם.

סר. לייבוניץ:

תכנית המיתאר, כפי שהועברה לחברי הוועדה, תוגש למועצה הארצית לתכנון. זאת אומרת, שהמסמך שחולק כאן עדיין איננו סופי.

אנחנו מציעים שהמועצה הארצית לתכנון

תציע את התכנית להפקדה.

אני מבקש שתדעו שיש השגות כבדות
להצעות האלה.

מר ש. שפירא:

אני מודה לאורחים שהאירו את עינינו.

הינדל ש. ארבל-אלטמן זלינו:

באחת הישיבות האחרונות נשמע את אנשי
משרד מסחר ותעשייה וגופים אחרים כגון: מינהל מקרקעי ישראל, הסוכנות
היהודית ואולי גם אנשי משרד המשפטים במה שנוגע לשימוש בלתי-חוקי
במקרקעות.

הישיבה ננעלה בשעה 11.00.